

модифікація взглядов большинства при встрече с мнениями меньшинства и т.д. Иными словами, существенная необходимость демократии обусловлена потребностью в улучшении методов и условий дебатов, дискуссий и убеждений»

Теория дискурса Ю. Хабермаса принимает и рассматривает составляющие обеих позиций и объединяет их в понятие идеальной демократической процедуры переговоров и принятия решений. Такая процедура способствует достижению разумных и честных результатов. Делиберация, по замыслу ученого, «учитывает более высокую ступень интересубъективности процессов взаимопонимания, которые осуществляются, с одной стороны, в институционализированной форме совещаний парламентского корпуса, равно как с другой – в сети коммуникации политической общественности.

Литература:

1. Ролз Дж. Идея блага и приоритет права// Современный либерализм: Ролз, Бёрлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон. – М.: Дом интеллектуальной книги, Прогресс-Традиция, 1998.
2. Кимлика У. Либеральное равенство// Современный либерализм: Ролз, Бёрлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон. – М.: Дом интеллектуальной книги, Прогресс-Традиция, 1998.
3. Алексеева Т.А. Джон Роулс и его теория справедливости // Вопросы философии. – М., 1994. – № 10. – С. 26–37.
4. Хеффе О. Политика. Право. Справедливость. Основоположения критической теории права и государства. – М.: Гнозис, 1994.
5. Гьофе О. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу. – Київ: Альтерпрес, 2003.
6. Тейлор Ч. Пересечение целей: спор между либералами и коммунитаристами// Современный либерализм: Ролз, Бёрлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон. – М.: Дом интеллектуальной книги, Прогресс-Традиция, 1998.
7. Макінтайр Е. Після чесноти: дослідження з теорії моралі /Пер. з англ. – Київ: Дух і Літера, 2002.
8. Бусова Н.А. Справедливость в контексте современного либерализма и коммунитаризма // Філософські перипетії. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – № 474. – 2000. – С. 20–26.

Пазиніч С. М., канд. філос. наук, проф.,
*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна*

ФІЛОСОФІЯ МІСТА

Сьогодні, як ніколи до тепер, у великих містах нашої планети майже безконтрольно концентрується населення і водночас стрімкими темпами зростають міські поселення, які наголошують про урбаністичну ходу

людства, що заповонила весь світ. За досить короткий проміжок часу чисельність міських жителів збільшилася з 1,5 млрд. в 1990 році до 4 млрд. в 2015 році – це більше половини населення земної кулі. Не відстає від загальних тенденцій урбанізації й наша країна. За даними статистики України 2016 року, міське населення складало 68%. Доречно тут нагадати, що, за приблизною оцінкою Петера Грюнвальда, фахівця із статистики нідерландського Центру математики й інформатики, за всю історію людства, яка почалася 162 тисячі років тому, на Землі було народжено більше 107 мільярдів чоловік.

То ж, за таких бурхливих урбаністичних процесів, всього за життя одного тільки сучасного покоління, крупні міста так розрослися, що їх стало неможливо не тільки охопити одним поглядом, а навіть поволі осмислити та інтегрувати в своєму уявленні, як єдине соціально-просторове ціле. А буває й так, що людина частіше мешкає в різноманітних містах країни, чи то за її межами, і значно рідше або й взагалі не буває в межах рідного міста. Мешканці міст постійно стикаються з хаотичною структурою і просторовою організацією, внаслідок чого не можуть збагнути цілісну композицію міста через те, що вона не отримала необхідного художнього виразу.

Так, Салтівська монотонність ритму й одноманітність архітектурних форм є не поодиноким прикладом в країні. Сьогодні, немов тавром, відмічені наші міста подібним синдромом. Безумовно, це викликає у людей відповідну психічну та естетичну негативну реакцію. Важко зрозуміти тих архітекторів і містобудівників, які свого часу так майстерно, професійно й завзято змогли роз'єднати величезні маси людей між собою. Був то страх об'єднання людей в єдину монолітну могутню силу, чи то професійний рівень не дозволяв їм створити просторові структури, інтегруючи людей, а не відштовхуючи їх одне від одного. Як би там не було, а й до сього часу людина в «салтівських» житлових масивах на теренах України відчуває себе у відчуженому, не відповідному людині просторі, своєрідним «безрідником».

Одну з причин такого відчуженого стану слід шукати, на мою думку, в художній невиразності, в творчих прорахунках субоснови подібних житлових масивів і міст в цілому. Адже, якщо в субоснові міста, чи окремого патерна, не врахована соціальна, психологічна, філософська та естетична цінності, то архітектурне оформлення залишиться без виразної концепції. Тоді архітектор, як наслідок, впадає в природну спокусу створювати на основі новітніх матеріалів унікальні в своєму роді композиції, але тепер у відриві від соціально функціональної субоснови міста. А останнє було і повинне бути унікальним і неповторним своїми людьми, відповідною життєвою філософією і притаманним архітектурно художнім виявом. Відсутність цих чинників відразу впадає в очі, коли спостерігаєш строкаті розмаїттям контури дахів, фалдисті конструкції, чашоподібні форми тощо, запозичені з якихось джерел, виношених в череві інших культур і механічно пересаджених в простір реального міста. Вони виглядають, в кращому разі, індиферентними елементами в культурі певного міста. Міста, в якому живуть

люди зі своїми ґрунтовними традиціями, естетичними цінностями і, врешті, з притаманною їм національною свідомістю. Тобто, архітектура, маючи в собі іманентно могутній, естетично виховний і психологічний потенціал, не завжди використовує його ефективно в розбудові повноцінного життєвого простору для ствердження основ новітньої історії країни.

І це в той саме час, коли архітектурний образ будівлі або ансамблю здатний розповісти не менше про соціальні погляди суспільства, про манеру його життя, про естетичні переконання і смаки мешканців, ніж, наприклад, живописне полотно художника, в якому відображена мить життя особистості. Водночас історія наполегливо свідчить про те, що архітектурний образ може іманентно вмщати в собі потужну силу мотивації соціальної дії. Йому властива прикмета пробудження естетичних хвилювань і створювання відповідних настроїв, згуртовуючи людей в монолітне ціле і від цього, буйним цвітом пишатися своїм містом, унікальним і неповторним Отчим краєм.

Тож, синтез мистецтв, на подоби теорії множин, завжди мав свій особливий потенціал, сповнений можливості доповнювати конкретний архітектурний образ іншими виразними засобами і цим розкривати нові, інколи непередбачувані його можливості. Кожна епоха володіла своїми специфічними, тільки їй властивими закономірностями організації синтезу мистецтв, користувалася своїми прийомами і засобами, інструментаріями, які докорінно співпадали з суспільним світоглядом, з естетичними уподобаннями тощо. На підтвердження думки про синтез архітектури і мистецтва та їх необмежені перспективи, можна зіслатися на думку вітчизняного архітектора Мердера А.П., який наголошував, що архітектура – специфічна форма соціального буття людини, а архітектурно-художній образ міста – це його наочне втілення в культурно-духовну і матеріально-просторову сутність людського життя. Якщо це так, то усвідомлення естетики архітектури як естетики суголосного людського життя в його різнобічних проявах неодмінно ведуть до розквіту філософії архітектури високого мистецтва на основі реальних можливостей і потреб суспільства.

Повноцінний синтез мистецтв в міському ансамблі здатний організувати наш життєвий простір-час, виявити і встановити ритм, та інформувати й навіть своєрідно диктувати людям їх поведінку. Адже матеріальний простір ніколи не буває у відношенні до людини індиферентним, він або об'єднує людей, або роз'єднує їх, виховує чи то розбещує, проте безпристрасністю і байдужністю ніколи не відзначається. Загалом, матеріальний простір адресується безпосередньо до конкретної людини, створюючи їй відповідну аксіологічну шкалу і саме цим дійством активно входить до системи формування духовного світу людини.

Отож, художній образ міста, окрім прямого естетично почуттєвого ефекту, потужно сприяє вихованню художнього смаку населення, а надто, викликає зацікавленість і пошану до художньої творчості та активно

протегує затвердженню громадських відчуттів і усвідомленню патріотизму населення міст та районів, в якостях якого конче потребує нині країна.

Звідси, коли піднімається питання колективного, суспільного естетичного смаку, то, в першу чергу, це повинно, на мою думку, стосуватися самовиховання митця і одночасного прищеплення канонів краси замовнику. Адже останній є, безумовним представником однієї з безлічі форм виразу реально існуючого суспільного смаку. Шляхи й засоби виховання масового художнього смаку різноманітні. Це й здійсненні архітектурні проекти, і засоби масової інформації, які професійно повинні знайомити мешканців міста з характерними особливостями творчої діяльності архітекторів зі структурою та логікою їх творчого процесу. Це ознайомлення в доступній, яскравій формі з досягненнями історії і теорії архітектурного мистецтва; це й художня критика та масове обговорення проектів; це й багато різних форм і засобів виховання суспільної естетичної свідомості. Скажімо, як це відбувалося, наприклад, в унікальному «Місті сонця» Томмазо Кампанелли чи на острові «Утопії» Томаса Мора.

Треба зазначити, що виховання естетичного смаку, емоційного й інтелектуального відношення до соціально-просторового організму міста в наші дні значно ускладнилося зі зростанням загального рівня освіти населення. Плинність зміни поколінь відзначається надзвичайно прискореним рухом в культурному сенсі. Проте, це не означає відсутності помітних відмінностей в типології сприйняття явищ духовної культури і, зокрема, витворів мистецтва. Сьогодні повноцінно побутує значна частина людей, для яких роки життя в умовах Радянського Союзу були роками особистої біографії. Якщо це так, то недолadne, незграбне викорінення вражень, пам'яті, емоційних почуттів і художніх смаків із свідомості цих людей – це відвертий прояв неповаги до історії власного народу. Нині швидкими темпами входить до життя покоління, для яких всі ці події, є історією. Якщо це так, то виникає найскладніша, але конче творча проблема, а саме: як поєднати справжній філософський пафос минулого зі сьогоденною генерацією молодих поколінь. Поєднати історію й сучасне світовідчуття народу в архітектурно художньому обліку міста так, щоб не роз'єднувати людей, а навпаки, згуртовувати різнобарвне ество в єдину спільноту на теренах України.

У зв'язку зі сказаним хочеться торкнутися ще однієї форми розуміння наших вітчизняних архітектурних комплексів, витворів пластичного і декоративного мистецтва, пов'язаних із найменуванням вулиць і площ. Адже вони, більшою чи то меншою мірою, впливають, в кінцевому результаті, на синтез архітектури й образотворчого мистецтва міста. Не важко помітити практику, яка, вочевидь, показує прагнення безпосередньо пов'язувати витвори образотворчого мистецтва з іменами якихось людей прямо чи дотично пов'язаних із долею міста і на честь яких названі вулиці, провулки, сквери та площі. Проте, часто буває так, що іменна структура більшості міст, як правило, виникала в ході історичного плину, цілком випадково. А це

означає, що вона не знаходиться в смисловій гармонії з субосновною соціально-просторовою структурою міста. І це тоді, коли ця іменність, за законами соціально-архітектурного жанру, повинна слугувати структурною формою повноцінного життя міста. Ця колізія особливо зримо виникла в перші роки після революції 1917 року. І ось з тих пір існує перманентний безлад перейменувань іменної структури міст. Одні імена викорчувували з пролетарською чи ще з якоюсь партійно-номенклатурною ненавистю, а на їх місці виникали інші одіозні фігури; згодом і їх замінили на третіх тощо. І все це на догоду тимчасовій політичній силі при пасивному спостереженні цього свавілля основною масою народу. Парадокс та й годі!

Паралельно з цим соціально-естетичним і моральним безладом відбуваються, немов рясні шквалисті дощі, пам'ятникові опади і водночас «ліпляться» наспіх нові їм на заміну. І знову-таки ці події відбуваються тоді, коли архітектурний синтез в особі архітектора намагається вирішити актуальну проблему збереження й творчого перетворення місця існування людини. У цьому художньо-просторовому середовищі в суголосній єдності повинні з'єднатися навколишня природа і розум матеріалізований в дієвих справах людини. Оскільки в цій конче важливій справі, реконструкції старих міст чи проектуванні нових, люди створюють не тільки матеріально-технічну базу суспільства, але і величний «кам'яний літопис» нації. Адже пройде час і прийдешні покоління країни, не виключено й іноземні туристи, будуть силоміццю намагатися виявити за унікальними спорудженнями розповіді про наш український суперечливий час і його перманентні філософські ідеали.

Скажемо відверто, що в такому конче скрутному становищі приходиться архітекторам сутужно творити з метою надання кожному місту виразного архітектурно художнього обліку, гармонійно поєднавши мешканців з минулим і перспективним майбутнім. Позаяк, виконуючи соціально усвідомлене бажання замовника, проектуючи або реконструюючи міста, він повинен все зробити так, щоб його люди естетично і емоційно могли насолоджуватися кожним прожитим днем у ньому. Більше того, вибудовувати міста так, щоб до них пролягав нескінченний потік туристів, котрі максимально могли б інвестувати в необхідні аспекти життєдіяльності мешканців міста та неодмінно – в єство прекрасного.

Таким чином, назріла необхідність зусилля фахівців різного професійного спрямування, які безпосередньо чи дотично пов'язані з вивченням і управлінням міста, об'єднатися в творче співтовариство для вирішення нагальних проблем сучасного та прийдешнього суспільства. Адже саме слово «синтез» має на увазі об'єднання творчості людей близьких фахів, в ім'я загальної мети – створення винятково неповторного архітектурно художнього обліку рідного міста.

Важко давати ревні рецепти, оскільки форми людських комунікативних відносин і колективної практики нескінченні своєю багатоманітністю, тим більше, якщо йдеться про унікальний творчий процес. Проте, в подібний творчий союз повинні входити на паритетних умовах і взаємній повазі та

довірі фахівці міського будівництва, архітектори, філософи, соціологи, дизайнери і митці образотворчого мистецтва, історики-краєзнавці, психологи та інші.

І на сам кінець! Конче назріла необхідність заснування в системі Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова Інституту архітектури, дизайну і образотворчого мистецтва. Для цього в університеті є всі необхідні матеріальні умови і відповідні фахівці.

Радионова Л. А., канд. филос. наук, доц.,
*Харьковский национальный университет
городского хозяйства имени А. Н. Бекетова, Украина*

ГОРОД С ПОЗИЦИЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОНТОЛОГИИ

Изучение города как явления социально-исторического мира до сих пор осуществлялось преимущественно в рамках урбанистических теорий. На наш взгляд, назрела потребность в осмыслении этого явления в более широком – философско-историческом контексте, с тем, чтобы преодолеть односторонность формационного или цивилизационного подходов. Это позволит разрешить ряд проблем развития города как на теоретическом, так и на практическом уровне с позиций формационного и цивилизационного подходов, долгое время развивавшихся в отрыве друг от друга.

В свое время К. Маркс рассматривал город как над индивидуальное социальное образование, «своего рода самостоятельный организм» [1, с. 470]. Другие исследователи уже в XX веке, рассматривавшие город с позиций урбанистической теории, отмечали, что это – целостная социально-пространственная система, в которой личные потребности и интересы людей, их повседневная жизнедеятельность, имеют главенствующее значение. В частности, К. Х. Момджян сформулировал ряд методологических предпосылок, позволяющих рассматривать город как сообщество людей, как один из исторических способов бытия общества, конкретнее – способ становления и развития цивилизации [см.: 2, с. 82-83].

Этимология понятия «город» достаточно разработана. Согласно данным французского ученого XX в. Э. Бенвениста, это понятие этрусского происхождения. Оно, с одной стороны, восходит к греческому *astu (doru)* «город», с другой, к латинскому *urbs, urbanus* – городской (в противоположность лат. *rusticus* – деревенский). Более поздние термины, такие как гр. *polis* – город, крепость, цитадель и лат. *civitas* – община, развивались вместе со времен греко-римской культуры [см.: 3, с. 240].

В свое время французский философ Ж.-П. Сартр отмечал, что «город – это материальная и социальная организация, обретающая свою реальность в повсеместности своего отсутствия: он присутствует в каждой из своих улиц в